

ОТГОВОРИ И ПРИМЕРНИ ПЛАНОВЕ ЗА ИНТЕРПРЕТАТИВНИ СЪЧИНЕНИЯ И ЕСЕТА

ТЕСТ 1

Въпрос №	Верен отговор	Брой точки
1.	Г	1
2.	В	1
3.	А	1
4.	Г	1
5.	В) Музеят на Съединението на Княжество България и Източна Румелия представя интересна експозиция.	1
6.	художници	1
7.	В) Най-впечатляващият елемент в интериора на някои домове е украсеният таван.	1
8.	Г	1
9.	Б	1
10.	А	1
11.	В	1
12.	В	1
13.	А) „Новото гробище над Сливница“ Б) „До моето първо либе“ В) „Паисий	3
14.	„Крадецът на праскови“	1
15.	В	1
16.	А	1
17.	Б	1
18.	А	1
19.	Б	1
20.	А) – 2; Б) – 3; В) – 1; Г) – 4.	4
21.	Г	1
22.	Б	1
23.	Г	1
24.	Б	1
25.	Развитието на занаятите и търговията и преминаването на голяма част от тях в ръцете на българския народ предизвикват голямо преселение към градовете.	1
26.	Примерни отговори: През втория етап стилът е по-разнороден. Проявява се стремеж към декоративност и представителност. Жилището се обогатява с повече помещения – по-просторни и по-хигиенични.	1
27.	Г	1
28.	Б	1
29.	Б	1
30.	Примерни отговори: свободолубие (изрисуваните оковани лъвчета), християнска вяра (иконостасите), трудолюбие (къщите, окичени с безброй низи тютюн), връзка с природата, стремеж към красотата, благороден дух, високи идеали (последното изречение)	2

31.	В	1
32.	Текст	4
33.	1. Главната фасада е симетрична. 2. Корнизът на централния мотив е извит дъгообразно. 3. Прозорците са украсени с дървени рамки, завършващи с триъгълни орнаменти	3
34.	Текст	4
35.	А) се откроява; Б) ненадминатия; В) признати	3
36.	А) помощта, Националният Б) никого, чиито, си В) разказали, поканена	7
37.	Уменията на Никола Фичев да строи мостове и църкви, са придобити при брациговските майстори, като в неговите творби можем да видим и барокови черти, преобразувани от собствения му стил. <i>За своята работа той казва: „Мостове градих, дето да събират човека с човека, и манастири, дето да го събират с бога.“</i>	5
38.	стари времена – нови теглила	1
39.	Примерен отговор: Метафоричният израз внушава идеята, че героичната смърт на смелите бойци е преход към незрима, но непреходна форма на съществуване – към „вечността“. Непобедените воители прекрачват границите на времето и се отправят в тържествен марш към безсмъртието. Епитетът в инверсия „последни“ акцентира върху мисълта, че със своята саможертва героите са изпълнили свещената си мисия. Въображаемата картина на маршируващите войници естетизира образа на смъртта, интерпретира го в светлината на романтичното, героичното, възвишеното.	4
40.	А) „Ноев ковчег“; Б) Димитър Талев	2
Общо		70

41. задача

Примерен план за интерпретативно съчинение**Човекът между любовта и омразата в „До моето първо либе“ от Христо Ботев и „Крадецът на праскови“ от Емилиян Станев****I. Увод****Въвеждащи изречения**

Емоционалният свят на човека е вселена, в която се преплитат разнородни чувства. Някои от тях са в съзвучие и водят до хармония и щастие, но други са в ярък дисонанс и поражат драматичен конфликт в душата на отделната личност. Най-ярка е опозицията между две от най-силните, съкровени и универсални чувства, които често определят индивидуалния житейски избор и йерархията от нравствени ценности на човека – любовта и омразата.

Теза

В две от емблематичните творби в българската литература – стихотворението „До моето първо либе“ и повестта „Крадецът на праскови“, е представен драматичният сблъсък между тези противоположни чувства, под знака на който се оказват и интимните преживявания на героите, и реалността, която ги заобикаля. Лирическият герой на Христо Ботев е завладян от дълбока, непреодолима омраза към потисниците, които са отнели от българския народ най-ценното – свободата, и са го обрекли на вековни страдания. Любовта към либето и естественият човешки копнеж към взаимност, стопляли преди това сърцето му, са заглушени от друга пламенна обич – към отечеството, към свободата и справедливостта. Именно тези ценности формират нравствения му идеал и очертават житейския му път.

Героите на Емилиян Станев откриват магията на красивата, романтична и даряваща щастие любов, която ги преобразява и вдъхновява, пробужда у тях жизнерадост, светли мечти и надежди. Това искрено

и всеотдайно чувство обаче се оказва невъзможно на фона на безмилостната, унищожителна война, която сее враждебност, раздори и мъка между хората и превръща смъртта във всевластна сила. Във времето на преобрънатите от войната ценности любовта на Лиза и Иво ги води към трагична гибел.

Художествено отражение на различни епохи, двете творби носят едно и също внушение – в един антихуманен свят на омраза и жестокост най-хуманното от всички чувства е обречено. Човек може да постигне лично щастие в любовта само когато тя тържествува и в действителността около него, когато омразата е победена и забравена.

II. Същинска част

1. подтеза и аргументация

Противопоставянето между любовта и омразата може да бъде резултат от сложната обвързаност между интимните преживявания на личността и историческата действителност. Именно тази обвързаност е поставена и в основата на Ботевото стихотворение „До моето първо либе“, и в повестта „Крадецът на праскови“ от Емилиян Станев.

С помощта на императивните глаголни форми „остави“ и „не вливай“ в началото на Ботевата творба се акцентира върху отрицанието на любовта, разбирана като чувство, свързващо само двама и независещо от света около тях. Създава се впечатлението за отказ от лично щастие, което прави човека спял за страданието на другите.

Песента на либето, характеризирана с епитета „любовна“, в контекста на творбата е символ на емоционалните трепети, родени от това съкровено чувство. Съчетанието от метонимия и метафора „не вливай ми в сърце отрова“ подчертава твърдата решителност на лирическият аз да забрави предишното си увлечение. Признанието „млад съм аз, но младост не помня“ е израз на горчивото разочарование на човека, осъзнал, че красивите мечти, присъщи на младостта, остават една илюзия във времето на потисничество.

Тъжното осъзнаване, че бляновете за щастие са безнадеждно погубени от жестоката реалност, откриваме и в начина, по който е представена главната героиня в „Крадецът на праскови“. Съдбата на Елисавета е помрачена от обективната историческа ситуация – героинята е осъдена семейният ѝ живот да преминава между три войни. В този смисъл двете произведения са обединени от мисълта, че младостта на героите е погубена от злото, което господства в света около тях.

Забележителен е паралелът между образите на невинните жертви на човешката злоба, алчност и жестокост в двете творби. В „Крадецът на праскови“ зловещият образ на омразата изпъква в тягостните описания на бедстващия град, където се ширят глад, мизерия, болести и смърт, както и в сцените на неизмерима лична драма. И Ботев, и Емилиян Станев разкриват грозното лице на злото чрез едни и същи затрогващи персонажи – беззащитните деца и вдовици, които се превръщат в събирателен образ на угнетените и страдащите.

2. подтеза и аргументация

И в двете творби злото е представено чрез насилието и безчовечността, проявени както от националния потисник (противника във войната), така и от социалния грабител. Човеконенавистничеството слага своя отпечатък върху историческата атмосфера и събитията, които причиняват душевни терзания и страдания на героите. То е причината лирическият аз от „До моето първо либе“ да подчини личното си щастие на борбата със злото. Противопоставянето между хората поражда полюсните чувства в душата на Ботевия герой, намерили синтезиран израз в стиха от „На прощаване в 1868 г.“ „силно да любят и мразят“. Тази антитеза разкрива полюсния характер на неговите емоции – от една страна, Ботевият човек изпитва обич към всичко свято, чийто събирателен образ е родината. От друга, той изпитва непримиримост към вековния тиранин, която се трансформира в революционен ентузиазъм и готовност за саможертва в името на свободата.

Омразата прекършва поривите на Лиза и Иво към осъществяване на мечтата им да изживеят щастливо и свободно любовта си. Грозният лик на озлоблението към човека е персонифициран чрез образа на свирепия полковник, който презира и врага на бойното поле, и пленниците, и своите сънародници. Заповедта на полковника да се стреля срещу всеки, който дръзне да влезе в имението му, и изпълнението ѝ от ординареца, който има своите основания да мрази Иво, са конкретната причина за трагичния край на влюбените. Но в по-широк смисъл те са част от жертвите на безпощадната стихия на войната, която е най-страшното, най-мощното и кръвопролитно проявление на омразата между хората. Чрез злощастната съдба на героите повестта на Емилиян Станев извежда посланието, че омразата погубва любовта и щастията на хората.

3. подтеза и аргументация

И за Ботевия лирически герой, и за главната героиня от повестта на Емилиян Станев осъзнаването на това, че обективната действителност отнема правото им на щастие, е подтик към вътрешна съпротива срещу злото – единствен начин да се отстоява любовта. И в двете творби омразата към онези, които погубват доброто, се превръща в движеща сила, която диктува поведението на героите.

Пред Ботевия човек няма дилема. Той окончателно е погребал в съзнанието си това, което вече е осмислено като възплъщение на злото, „намразил“ е егоистичното съществуване, в което липсват въпроси, и в името на новия си житейски избор го е „с крака погазил“.

Въпреки че е много различна като характер, светоусещане и емоционалност от лирическият аз в „До моето първо либе“, Елисавета от „Крадецът на праскови“ също започва да мрази човека, който за нея олицетворява враждебния свят, отнема ѝ е радостите на младостта. Нейната омраза не е така категорично заявена както при Ботевия лирически човек, но и при двамата герои ненавистта към действителността е родена от съзнанието за нейната несправедлива и античужденска същност.

4. подтеза и аргументация

Преплитането на мотивите за любовта и омразата е най-отличителната характеристика и на двете творби. И в „До моето първо либе“, и в „Крадецът на праскови“ любовта се оказва сила, която тържествува над злото.

У Ботев любовта има две различни измерения. Обичта като интимно преживяване е чувството, което гордият младеж е преосмислил и изразява още в началото на обръщението си към избраницата на сърцето си. Тази любов е представена ретроспективно чрез спомена: „Забрави туй време...“. Миналото, което той се опитва да изтрие от съзнанието си, индиректно разкрива дълбочината и силата на чувствата му. Той е страдал като всички влюбени „за поглед мил и усмивка“. Тези два детайла бегло щрихират образа на любимата, но асоциативно изграждат ярка представа за пленителната хубост, нежност и доброта на девойката с „глас хубав“.

Докато в „До моето първо либе“ очарованието на героинята е само загатнато в стила на народните песни, в „Крадецът на праскови“ писателят описва подробно Елисавета, която е възплъщение на забележителна физическа красота и богата душевност. Необикновената ѝ прелест заплънява въображението на разказвача, когато е бил момче, и той я оприличава на същество от приказките. И двете героини са представени като възплъщение на красота, която може да пробуди дълбоки и искрени чувства, а причината любовта им да бъде невъзможна, се крие в непреодолими външни обстоятелства.

Лиза и Иво от „Крадецът на праскови“ са озарени от щастието, което носи споделяната любов. Внезапно бликналото увлечение помежду им прераства в неутолим копнеж да бъдат заедно. Емилиян Станев проследява с психологическо проникновение преобразяването на влюбената Елисавета, чийто живот след срещата с Иво придобива истински смисъл. Притъпената ѝ болка от съжителството с полковника е заменена от замаяващо възлание и страстно желание да живее „свободно и щастливо“. С помощта на богата метафорична образност писателят пресъздава промяната, която настъпва у нея, и опиянените ѝ от новите усещания. Искрената любов изцяло завладява и сръбския военнопленник, който за разлика от Ботевия герой намира в чувството си към Лиза спасение от ужасяващата реалност и смисъл да продължи да живее. Двата с Елисавета избират да отхвърлят ограниченията на предразсъдъците и да се отдадат на мечтите за съвместно щастие. Когато смъртта на Иво се превръща в непреодолима преграда пред тези възторжени мечти, героинята на Емилиян Станев избира самоубийството като единствена възможност да спаси любовта си от злото, което властва в реалния свят.

За разлика от тъжния финал на повестта, в „До моето първо либе“ прозвучават оптимистични тонове. Лирическият герой обрисова пред любимата единствената възможна перспектива за споделяне на чувствата между тях, като я призовава да откликне на скръбните вопли на народа и да разгласи с песента си истината за неизмеримото му страдание. Императивното анафорично повторение „Запей...“ е израз на пламенната му обич към родината, която надделява над всички други емоции. Пред девойката няма алтернатива – тя трябва да приеме безрезервно борческите идеи и да подкрепи любимия по избрания от него път към осъществяването на заветния идеал – свободата. Героят е обрекъл живота си на свята кауза, целта му е толкова възвишена, че е несъизмерима с другите чувства, затова пред нея и „любовта немее“.

Последният стих в Ботевата творба поставя акцент върху внушението, че все пак любовта е тази сила, която доминира в душата на героя. В сърцето му се сливат всички съкровени чувства към свидните за него образи, които ще намерят поетичен израз в песента – откровение: „...пък тогаз и сам ще запей – / що любя и за що милея!...“.

III. Заключение

Темата за двете антагонистични чувства, между които е изправен човекът, е широко разпространена в световната литература и винаги ще бъде актуална. По неповторим начин двама от най-забележителните ни творци интерпретират тази вечна тема в произведенията от различен жанр – „До моето първо либе“ и „Крадецът на праскови“, като постигат изключителна сила на идейните внушения и силно емоционално въздействие. Героите в двете творби олицетворяват естествения стремеж към любовта, която извисява и облагородява човека, пренася го в един по-красив, по-съвършен и чужденски свят, и му вдъхва сили да се противопоставя на омразата във всичките ѝ проявления.

Примерен план за есе

Възможната и невъзможната любов

I. Увод

Въвеждащи изречения

Любовта е най-красивото, най-силното и завладяващо чувство, на което са подвластни хората във всички епохи. Тя извисява човека, пренася го в света на мечтите и копнежите, на надеждите и романтиката, на волността и щастието. Любовта дарява живот, осмисля нашето съществуване и внася в него топлина, вяра в доброто, жизнерадост и оптимизъм.

Теза

Всеки, независимо от своя характер, темперамент и мироглед, в един момент от младостта или зрелостта си се оказва пленен от това чувство, но то невинаги среща взаимност, разбиране и подкрепа. Любовта е възможна, когато обичаният човек усеща същото привличане и е готов да откликне на тези сърдечни трепети. Но дори и споделена, емоционалната връзка между двама души може да процъфти само ако е достатъчно искрена, дълбока, безусловна и всеотдайна, за да победи ограниченията, които понякога ѝ създават предразсъдъците, традиционният морал, социалната и историческата реалност (подтеза 1). Обичта обаче остава невъзможен блян, когато не намери отзвук в сърцето на другия. Тя е обречена да угасне, ако е фалшива, користна и егоистична, ако е лишена от съпричастност, добронамереност и толерантност, ако погазва нравствени норми и общочовешки ценности. Любовта е невъможна и при сблъсък с непреодолими обстоятелства, които отнемат свободата на личността да взема сама решения за съдбата си – обществени конфликти, потисничество и войни (подтеза 2). Човек трябва да направи своя избор дали да се бори за любовта и да следва мечтите си, или да приеме, че щастието за двама е непостижимо, и да се откаже да го търси (подтеза 3).

II. Същинска част

1. подтеза и аргументация

За да се разгори искрата на обичта, чувството трябва да покори сърцата на двама души.

От хилядолетия влюбените успяват да намерят път един към друг и да се радват на споделеното щастие. Магията на любовта и чудото на новия живот, който се ражда от нея, карат хората да се прекланят пред този безценен дар още в дълбоката древност. Неслучайно елините са я обожествили и са я обезсмъртили в образа на най-красивата богиня – Афродита, която е сред най-почитаните божества. Векове наред митологията, фолклорът и литературата пленяват въображението на хората с разкази за легендарни двойки, чиято любов е пример за пламенни чувства. Тези истории носят посланието, че любовта не само е възможна, но и че тя е изконно божествено право на човека, че без нея животът не може да продължи и човечеството няма да съществува.

За да бъде трайна и хармонична една връзка, тя трябва да се основава не само върху интимните чувства на двама души, но и върху общите им цели и стремежи. Тази позиция е ясно заявена от лирическият герой в стихотворението „До моето първо либе“ на Христо Ботев, който призовава любимата си да откликне на народните страдания и да приеме революционния му идеал. Самият Ботев очертава в прощалното си писмо към жена си Венета светлата перспектива за възможно щастие след извоюването на свободата: „Бог ще да ме запази, а като оживея, то ние ще да бъдем най-честити на тоя свят“. Но ако тази мечта се окаже невъможна, той иска да утеши любимата с признанието, че изпитва към нея дълбока обич, която все пак е подчинена на беззаветното му родолюбие: „Ако умра, то знай, че после отечеството си съм обичал най-много тебе...“.

Любовта се превръща в невъзможен блян, когато не намери отзив в сърцето на другия човек. Тя не може да съществува и когато в отношенията между двамата се настанят лъжата, недоверието, злостта, егоизмът, користолюбието, високомерието, неуважението. Всички те водят до разочарование и погубват всяко топло чувство. Разбитите любовни надежди са широко разпространена тема в световната литература, като особено трогателна е частта на героините Ана Каренина на Лев Толстой, Ема Бовари на Гюстав Флобер, Маргьорит Готие от романа „Дамата с камелиите“ на Александър Дюма-син, Катрин Ърншоу от романа „Брулени хълмове“ на Емили Бронте.

2. подтеза и аргументация

Нерядко обаче любовта се оказва помрачена поради това, че влиза в противоречие с установените традиции, вярвания и обществен порядък, а понякога преградите пред нея се оказват непреодолими поради независещи от човешката воля обстоятелства.

Още от древността до нас е стигнал митът за гибелното привличане между Парис и Елена, което

носи неизбежни страдания не само на техните близки, но и на хиляди хора, чийто живот е погубен от кръвопролитната Троянска война. Така митът ни напомня, че любовта може да има и унищожителни последици.

В епохата, в която доминират жизнелюбието и хуманизмът – Ренесанса, стремежът към пълноценно изживян живот окриля любовта, превръща я в олицетворение на волността и радостта от съществуването. Тържествуването на най-виталното чувство се отразява във всички изкуства. Най-значимият автор в англоезичната литература – Уилям Шекспир, представя в своите комедии многобройните перипетии, през които трябва да минат влюбените, за да направят възможна своята любов, но в края на краищата се стига до щастлив финал. В същото време Шекспир създава най-популярната двойка в световната литература – Ромео и Жулиета, чиято обич става причина да пожертват живота си в разцвета на своята младост. Въпреки трагичната си съдба те се превръщат в безсмъртни символи на искрената, всеотдайна и непризнаваща преградите любов.

Религията също установява своите догми и по отношение на личните чувства. Любовта в патриархалния свят е възможна само когато е в съответствие с християнския морал. В традиционното общество всяко нарушение на нормите е заклемявано като грях. Именно това е причината за смъртта на Катерина и страданието на нейната майка Султана в романа „Железният светилник“ на Димитър Талев.

Любовта е невъзможна, когато външните обстоятелства са прекалено тежки, за да бъдат отхвърлени или победени. Войната, тиранията, смъртта прекъсват романтичните пориви на обикновения човек. Жертва на тези пагубни сили са Лиза и Иво от повестта „Крадецът на праскови“, героите от разказите „Белите рози“ и „Шибил“ на Йордан Йовков и от стихотворението „Аз искам да те помня все така“ на Димчо Дебелянов. Смъртта слага край и на чистата и възвишена обич на Пейо Яворов към Мина.

Въпреки трагичната си гибел Лиза и Иво са моралните победители в творбата на Емилиан Станев. Те ни оставят посланието, че е по-добре да последваш зова на любовта, дори да е невъзможна, отколкото да водиш безсмислено и безрадостно съществуване, потънал в отчаяние и апатия.

Преобразяващата сила на любовта, макар и невъзможна, е основната тема в бестселъра на английската писателка Джордж Мойс „Аз преди теб“, където връзката между влюбените е обречена от преграда, много по-страшна от обществените условности. Героят е превърнат в безпомощен инвалид в резултат на тежък инцидент, а героинята се опитва да му вдъхне сили, надежда и жажда за живот. Независимо от тежката развръзка творбата съдържа оптимистичното внушение, че любовта е променила двамата млади, подарила им е неподозирани емоции и е дала нов смисъл на живота на девойката. Фактът, че романът е издаден през 2016 г. в три милиона екземпляра, красноречиво свидетелства, че той е развълнувал силно днешните читатели и е провокирал техните размисли по темата за любовта.

3. подтеза и аргументация

Съвременният човек е освободен от бремето на предразсъдъците, ретроградното мислене и консервативните морални норми, от бариерите пред чувствата му, които са съществували в миналото.

Дали любовта му ще бъде възможна, или не, зависи от самия него. Но модерните времена поставят други препятствия пред истинската обич, която често се лута между заблудите, фалшивите ценности, съмнителните идоли и липсата на истински нравствени ориентири. За да намери щастието в любовта, младият човек трябва да търси у другия разбиране, отзивчивост, споделяне на целите и интересите и готовност да се създаде общо начало. Само когато интимните чувства са съчетани с духовна взаимност, те носят радост, хармония и удовлетворение и чертаят пред влюбените нови хоризонти.

Любовта трябва да е истинска и жертвоготовна, за да може да се игнорират пречки като неодобрението на близките, различия в социалния статус, материалното положение, етническият произход, религията, възпитанието, манталитета, образованието, приоритетите... Пример за това са много литературни герои и плеяда реални личности. Особено въздействащ в този смисъл е образът на героинята от стихотворението „Потомка“ на Елисавета Багряна, която избягва от родния си дом, за да бъде с любимия въпреки риска, който поема.

III. Заключение

Може да се изтъкнат актуалността и важността на проблема и да се изрази лично отношение, като се очертае позитивна перспектива.

✓ **ТЕСТОВЕ** I свитък
ЗА МАТУРАТА
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

по формата от 2022 г.

Нели Дамянова • Радина Попова • Росица Игнатова-Василева
Петър Алексиев • Лора Динкова

11.
12. **КЛАС**

**Тестове за матурата по български език и литература
по формата от 2022 г. 11. – 12. клас. I свитък**

*Нели Дамянова, Радина Попова,
Росица Игнатова-Василева, Петър Алексиев,
Лора Динкова*

КУПИ